ASPECTE DE TEORIE ȘI PRACTICĂ ÎN MATERIA LEGITIMEI APĂRĂRI

THEORETICAL AND PRACICAL ASPECTS OF THE CONCEPT OF SELF-DEFENCE

Stela BOTNARU, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova
Ecaterina ȘAPORDA, studentă an. II,
Facultatea de Drept, USM

Abstract: Self- defense is one of the circumstances that eliminate the criminal nature of an act and represents the fundamental right guaranteed to all citizens. Currently, this institution is regulated by art.36 of the Criminal Code of the Republic of Moldova; however, an actual problem in both theory and practice remains to be the limits of self-defense as a legal defense. The purpose of the present study is to analyze the legal regulation of the self-defense in accordance with the Criminal Code of the Republic of Moldova, to research the theoretical studies in this field and to establish the main problems that occur in the judicial practice in applying the legal norms on self-defense.

Cuvinte-cheie: *legitima apărare, limitele legitimei apărări, drept subiectiv, atac, pericol, respingerea atacului, valorile sociale, Codul penal, infractor.*

Dreptul fiecărui om la viață și la integritate fizică și psihică este unul fundamental, stipulat și în art.24 din Constituția RM. Astfel, alin. (1) al acestui articol prevede «Statul garantează fiecărui om dreptul la viaţă şi la integritate fizică şi psihică.». Însă, statul nu poate pe deplin să asigure protejarea fiecărui om în parte, astfel este necesar ca fiecărui om să-i fie garantate anumite căi de autoapărare prin intermediul cărora va exista posibilitatea de a înlătura un atac împotriva vieții sau sănătății, proprietății sau de a apăra interesele legitime ale altor persoane de la atentate criminale. Instituția legitimei apărări, în acest sens, reprezintă una din cele mai vechi instituții ale dreptului penal, dat fiind faptul că posibilitatea cauzării unui prejudiciu altuia întru apărarea vieții, sănătății, proprietății, dar și a drepturilor și intereselor legitime ale altor persoane este un drept natural al persoanei, la fel ca și dreptul la viață. Dreptul la legitima apărare reprezintă un drept subiectiv al persoanei, care după natura sa nu este creat de către stat sau societate într-un mod artificial, ci doar este recunoscut de către aceștia și fixat la nivel legislativ. Astfel, acest drept a fost reflectat în norma juridico-penală ce se conține în art.36 CP.

Legitima apărare reprezintă una dintre cauzele care înlătură caracterul penal al faptei. Acțiunile comise în stare de legitima apărare cu toate că, conțin în sine semnele unei infracțiuni prevăzute de Codul penal, nu pot fi tratate ca atare din

cauza că au ca scop înlăturarea unui atac criminal sau social periculos, îndreptat împotriva unor valori ocrotite de legea penală, deci aceste acțiuni sunt tratate ca social utile. Astfel, legitima apărare reprezintă o metodă de luptă cu criminalitatea și de prevenire a unor acțiuni prejudiciabile.

În aceasta ordine de idei, articolul 36 alin.(2) CP al RM reglementează legitima apărare în felul următor : «Este în stare de legitimă apărare persoana care săvârşeşte fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material şi real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public şi care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public.» Alin. (3) al aceluiași articol adaugă : «Este în legitimă apărare şi persoana care săvârşeşte fapta, prevăzută la alin.(2), pentru a împiedica pătrunderea, însoţită de violenţă periculoasă pentru viaţa sau sănătatea persoanei ori de ameninţarea cu aplicarea unei asemenea violenţe, într-un spaţiu de locuit sau într-o altă încăpere.» [1]

Din însăși textul legal prevăzut în art.36 alin.(2) CP al RM pot fi evidențiate unele criterii, obligatorii pentru existența stării de legitima apărare, definite în conținutul Comentariului Codului penal al Republicii Moldova. Astfel, noțiunea de bază fiind *atacul,* privit ca acțiunile sau comportarea violentă a omului îndreptată împotriva valorilor sociale ocrotite de lege [2, p.105]. Totodată, aceasta sursă definește condițiile atacului, enumerate în textul normei privind legitima apărare, conform căreia atacul trebuie să fie direct, imediat, material și real.

În ciuda faptului că instituția legitimei apărări pare a fi una simplă și cunoscută tuturor, însă datorita lipsei unor formulări clare și certe a noțiunilor ce determină esența legitimei apărări, precum și a condițiilor legalității acesteia, nu există o doctrină unanimă în acest sens, ceea ce determină faptul că norma privind legitima apărare se aplică diferit în practica judiciară. Inevitabilitatea abordării subiective a acestei probleme de la caz la caz reprezintă cauza comiterii unor erori de calificare, în special, la determinarea limitelor apărării în care aceasta rămâne legală și social-utilă.

Instituția legitimei apărări rămâne a fi una destul de controversată, dat fiind faptul că teoreticienii și legiuitorul autohtoni s-au expus destul de laconic în privința subiectului cercetat. Majoritatea jurisdicțiilor străine au depus eforturi pentru a elucida condițiile unei apărări spre considerarea acesteia drept una legitimă și au acordat atenție criteriului proporționalității dintre atac și apărare, acesta fiind stabilit prin lege sau dezvoltat pe cale jurisprudențială [3, p.97]. Drept exemplu poate servi Federația Rusă, care la nivel legislativ a stabilit existența limitelor legitimei apărări, abordarea doctrinară fiind una mai vastă, având la bază Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a FR din 27.09.2012 «Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației privind legitima apărare și cauzarea vătămărilor în procesul reținerii persoanei care a săvârșit infracțiunea».

Dat fiind faptul că apărarea este un drept, pentru ca acesta să nu fie unul abuziv este extrem de necesar de stabilit anumite limite ale exercitării acestuia. Astfel, este necesar de a elucida criterii clare și obiective a legalității acțiunilor întreprinse în stare de legitimă apărare. Teoria dreptului penal enunță două categorii de condiții în lipsa cărora legitima apărare devine inexistentă:

- ✓ ***Condițiile ce țin de atac*** - care determină existența stării de legitima apărare
- ✓ ***Condițiile ce țin de apărare*** - care determină legalitatea acțiunilor celui atacat

Nerespectarea acestor condiții poate schimba aprecierea juridico-penală a faptelor celui care se apără și a-l transforma pe cel atacat în infractor.

Cum a fost menționat și anterior, în conținutul alin.(2) al art. 36 CP al RM sunt enumerate condițiile necesare privind atacul care fac posibilă încadrarea juridico-penală a acțiunilor celui atacat în stare de legitimă apărare.

La compartimentul dat, pentru a fi în prezența unui atac este necesară existența unor condiții, precum:

- ➢ *acesta să fie direct, imediat, material și real;*
- ➢ *atacul să fie îndreptat împotriva persoanei, drepturilor acesteia ori a interesului public;*
- ➢ *să pună în pericol grav valorile apărate.*

Cu toate că sunt indicate expres în norma legală, în lipsa unei interpretări explicite aceste condiții rămân a fi discutabile datorita caracterului său subiectiv. Din acest motiv, considerăm, că unele aspecte necesită o atenție deosebită.

Astfel, un moment important pentru calificarea faptei ca fiind săvârșită în stare de legitimă apărare este *atacul real.* Acesta este un criteriu de delimitare a legitimei apărări de la apărarea percepută ca legitimă.

Există mai multe cazuri, când persoana recurge la apărare fără ca să existe un temei obiectiv, deci practic persoana se apără de la un atac inexistent, imaginar. Aprecierea juridico-penală a unor astfel de fapte se va efectua astfel:

1. În cazul în care circumstanțele cauzei au motivat persoana să creadă că există un pericol real sau aceasta nu conștientizează și nici nu a putut să conștientizeze că presupunerea sa este eronată, acțiunile săvârșite de către aceasta trebuie să fie încadrate în stare de legitima apărare;

2. În cazul în care persoana care se apără nu conștientizează că se apără de la un pericol sau atac inexistent, însă a putut și trebuia să conștientizeze faptul dat, acțiunile acesteia vor fi calificate în conformitate cu Codul penal ca săvârșite din imprudență [4, p.77].

Reieșind din cele expuse, apare întrebarea când totuși atacul va fi considerat existent și din ce moment cel atacat poate recurge la respingerea acestuia.

Atacul existent este acela care s-a început în realitatea obiectivă, dar încă nu s-a terminat. Acest criteriu, denumit de legiuitor ca *atac imediat* stabilește limitele atacului în timp, perioada în care respingerea acestuia de către cel atacat va fi legitimă. Însă, pentru ca apărarea să fie una legitimă nu este obligatorie prezența nemijlocită a atacului propriu-zis, fiind necesară existența unui pericol real și evident de realizare a acestuia.

Cu privire la momentul apariției atacului, opiniile doctrinarilor sunt diferite. Unii consideră că atentatul există din momentul în care apare intenția de a-l săvârși sau acesta se află la etapa pregătirii. Alții sunt de părere că atacul se începe odată cu tentativa de a-l realiza [5, p.132]. Noi credem totuși, că ar fi corect la determinarea momentului inițial al unui atac să se ia în considerare existența pericolului obiectiv de realizare a acestui atac și necesitatea nemijlocită a respingerii acestuia spre apărarea valorilor ocrotite.

În stare de legitimă apărare nu se vor încadra acțiunile întreprinse împotriva presupusului atac în viitor, precum și împotriva unui atac consumat în trecut. În cazul unui atac terminat, apărarea se va considera legitimă doar atunci când din circumstanțele existente momentul consumării atacului nu a fost clar pentru cel atacat.

O altă categorie de condiții - cele care caracterizează însăși apărarea. Apărarea trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- *să se realizeze prin săvârșirea unei infracțiuni;*
- *să fie îndreptată nemijlocit împotriva persoanei care săvârșește atacul;*
- *să fie proporțională cu gravitatea pericolului produs de atac.*

Aici o atenție deosebită necesită, poate, cel mai discutabil aspect al legitimei apărări - proporționalitatea apărării și atacului, așa numite limitele legitimei apărări.

Spre deosebire de Codul penal al RSSM din 1961, care indica expres în conținutul alin.(2) art.13: «Se consideră depășire a limitelor legitimei apărări necorespunderea vădită a apărării cu caracterul și pericolul atacului», Codul penal al RM adoptat în 2002 cu modificările sale ulterioare a omis orice prevedere referitoare la limitele ale apărării, atribuind depășirea stării de legitima apărare la circumstanțele atenuante prevăzute în art.76 CP RM, fapt care naște multe discuții în domeniul jurisprudenței Republicii Moldova.

Considerăm, că aceasta omisiune reprezintă o lacună în legislația penală actuală, care naște dificultăți pentru practicieni, deoarece nu există o prevedere legală ce ar reglementa criteriile de stabilire a limitelor legitimei apărări. În lipsa acestei reglementări practicienii sunt ghidați doar de cunoștințele proprii în domeniu, astfel, deseori în practica judiciară pot fi întâlnite erori la capitolul determinării limitelor apărării. Astfel, practica judiciară vine în contradicție cu un subprincipiu important al dreptului penal, stabilit în alin.(2) al art.3 CP,

conform căruia interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă [6, p.43].

Legalitatea acțiunilor îndreptate spre apărare presupune corespunderea apărării cu caracterul și pericolul atacului, deci atunci când atacul a fost violent și a pus în pericolul real viața persoanei nu se mai pune problema proporționalității, fiindcă cel atacat este în drept să recurgă la orice mijloc de apărare.

Prioritare la stabilirea proporționalității atacului și apărării trebuie să fie caracterul și pericolul atentatului privite în comparație cu capacitățile persoanei care se apără. Analizând părerile expuse în teoria dreptului penal, putem să facem concluzia că la determinarea corectă a limitelor legitimei apărări trebuie să fie luate în considerare următoarele criterii:

1. mijloace și instrumente de atentare;
2. intensitatea atacului;
3. puterea fizică și capacitatea infractorului de a realiza atacul până la capăt;
4. puterea fizică și capacitățile celui care se apără;
5. importanța obiectului juridic al atentatului (categoria valorilor sociale împotriva cărora este îndreptat atacul);
6. mijloace și instrumente folosite pentru apărare;

Necorespunderea vădită a apărării cu caracterul și intensitatea atacului se consideră drept *depășire a limitelor legitimei apărări.* În dependență de criteriile enunțate anterior, în literatura de specialitate se deosebesc următoarele tipuri de depășire a limitelor apărării:

- apărarea cu mijloace și instrumente care vădit nu corespund mijloacelor și instrumentelor de atentare
- apărarea cu o intensitate ce depășește intensitatea atacului
- apărarea cu mijloace și instrumente care pun în pericol viața și sănătatea mai multor persoane
- apărarea după terminarea atacului, dacă celui care se apără îi este clar momentul consumării atacului [6, p.45].

Pentru a înțelege pe deplin problema aplicării prevederilor legale referitoare la legitima apărare în practica judiciară a RM și pentru a formula unele concluzii și recomandări actuale pentru problema respectivă, am analizat unele spețe din practica Colegiului penal și Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a RM în care a figurat instituția legitimei apărări.

Speța 1. [7]

În fapt, instanța de fond a constatat: *B.N., la 24 iulie 2015, aproximativ la orele 00:45 min., aflându-se la domiciliu, amplasat pe adresa XXX, în urma conflictului între el şi fratele său B.G., provocat de comportamentul acestuia, ambii*

consumând anterior băuturi alcoolice, s-au certat şi s-au numit cu cuvinte necenzurate. În timpul certei, B.G. având un topor în mână a încercat să-1 lovească pe B.N. În acest moment, ultimul a reuşit să-i opună rezistenţă şi deposedându-1 de topor i-a provocat fratelui său, B.G. lovituri cu toporul în regiunea capului. După care, B.N. a alertat rudele din vecinătate, după care împreună au chemat poliţia şi salvarea. În scurt timp după ce fusese transportat la Spitalului de Urgenţă din mun. Chişinău, B.G. a decedat. Acţiunile lui B.N. au fost încadrate în prevederile art.145 alin.(1) CP- omorul intenţionat al unei persoane.

Sentința instanței de fond a fost contestată cu apel de către procuror, avocat şi de către inculpat.

Procurorul a solicitat casarea sentinţei, rejudecarea cauzei şi adoptarea unei noi hotărâri, prin care B.N. să fie recunoscut vinovat de săvârşirea infracţiunii prevăzute de art. 145 alin.(2) lit. j) CP- omorul unei persoane cu deosebită cruzime. Avocatul C.S. a solicitat casarea sentinţei şi dispunerea achitării lui B.N., din motiv că organul de urmărire penală a investigat cauza în mod superficial, iar învinuirea adusă inculpatului este una neîntemeiată, *menţionând că inculpatul nu şi-a recunoscut vinovăţia, ci a menţionat că a acţionat în legitimă apărare, afirmând că victima a fost cea care a încercat să-1 lovească, după care inculpatul nu i-a luat toporul din mâni, dar opunând rezistenţă a apucat şi el de topor şi îl lovea pe B.G.*. Inculpatul B.N. a solicitat să-i fie aplicată o pedeapsă mai blândă, menţionând că recunoaşte că a comis o faptă odioasă, lipsind de viaţă o persoană fără intenţie, în momentul în care s-a apărat, la caz fiind incident art. 35 CP, dânsul acţionând în legitima apărare.

Prin decizia Colegiului penal al Curţii de Apel Chişinău din 17 noiembrie 2016 apelurile declarate au fost respinse, ca nefondate, cu menţinerea sentinţei atacate, fără careva modificări. *Instanţa a considerat neîntemeiată solicitarea apelantului-avocat, cu privire la achitarea lui B.N., întrucât aceasta vine în contradicţie cu materialele cauzei şi declaraţiile date de însuşi inculpat, care a recunoscut săvârşirea faptei, menţionând că a acţionat în limitele legitimei apărări şi solicitând aplicarea unei pedepse mai blânde, dar nu achitarea. Într-un alt aspect, instanţa a menţionat că poziţia inculpatului precum că totul s-a întâmplat foarte repede şi dânsul de frică 1-a lovit pe B.G. fiind în stare de legitima apărare, nu a fost dovedită prin careva probe pertinente şi concludente, totodată instanţa de apel a calificat cele expuse de către inculpat, ca o tentativă de eschivare de la răspunderea penală pentru fapta comisă.*

Nefiind de acord cu soluţia pronunţată de instanţa de apel procurorul a declarat recurs ordinar, prin care a solicitat casarea totală a deciziei instanţei de apel, cu trimiterea cauzei la rejudecare.

Verificând materialele dosarului, Colegiul penal a ajuns la concluzia că la judecarea apelului instanţa a examinat cauza sub toate aspectele, complet şi obiec-

tiv, adoptând o soluţie corectă în partea condamnării lui B.N. în baza art. 145 alin. (1) CP, care este argumentată şi corespunzătoare circumstanţelor de fapt şi de drept stabilite în speţa dată.

Speța 2. [8]

Prin sentinţa Judecătoriei Anenii Noi din 11 noiembrie 2013, J.S. a fost achitat de sub învinuirea de săvârşire a infracţiunii prevăzute de art. 287 alin. (3) CP, din motiv că s-a constatat existența cauzei care înlătură caracterul penal al faptei – legitima apărare.

De către organul de urmărire penală, *J.S. a fost învinuit pentru faptul că, la 06 ianuarie 2013, aproximativ la ora 02.00, fiind în stare de ebrietate alcoolică, în incinta barului XXX situat în s.Merenii Noi, r-nul Anenii Noi, fără careva motive, încălcând grosolan ordinea publică şi manifestând o vădită lipsă de respect faţă de societate, din intenţii huliganice, a efectuat 2-3 împuşcături din pistolul XXX, pe care îl deţinea legal. Din cauza împuşcăturilor efectuate, activitatea barului a fost stopată. J.S., continuându-şi acţiunile huliganice, cu pistolul pe care îl ţinea în mână, adresându-se cu cuvinte injurioase, i-a ameninţat pe cei prezenţi în bar după care, îndreptând pistolul în direcţia lui M.D. a cerut acestuia să se pună în genunchi. Acţiunile lui J.S., care au durat aproximativ 10 min. au fost curmate de către prietenii acestuia care l-au scos din incinta barului afară pentru a se calma, însă acesta peste puţin timp a revenit în bar având la el o lopată cu care a intenţionat să aplice lovituri celor prezenţi. Bărbaţii care se aflau în incinta barului, în scopul de a curma acţiunile ilegale ale lui J.S., l-au blocat ridicându-i lopata şi atunci acesta a introdus mâna în buzunarul în care ţinea pistolul şi fără a scoate pistolul din buzunar, din intenţii huliganice, a efectuat o împuşcătură nimerind în oglinda din bar, spărgând-o.*

Procurorul, a contestat cu apel sentinţa solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei cu pronunţarea unei noi hotărâri, prin care J.S. să fie recunoscut vinovat şi condamnat în baza art. 287 alin. (3) CP. În susținerea apelului procurorul a invocat, că *prima instanţă greşit a constatat că, inculpatul a acţionat în stare de legitimă apărare deoarece, a fost constatat că iniţiatorii conflictului dintre persoanele din incinta barului sunt persoanele din s. Floreni, r-nul Anenii Noi, care fiind în stare de ebrietate alcoolică au acostat-o pe C.N. care dansa, iar când s-a iscat altercaţia, inculpatul fără a intra în esenţa conflictului, fără careva motive, din intenţii huliganice a efectuat împuşcăturile din pistolul ce-i aparţine, după care a îndreptat arma în cea mai apropiată persoană, adică în direcţia lui M.D. şi adresându-se cu cuvinte injurioase i-a cerut să se pună în genunchi. Astfel, inculpatul a acţionat din intenţii huliganice şi din considerentele că acesta nu a ripostat acţiunilor persoanelor care din spusele lui îl maltratau pe M.S.., dar a îndreptat arma în cea mai apropiată persoană de el.*

Cu referire la prevederile art. 36 alin. (2) Cod penal, apelantul a menţionat că, în speţa dată, nu s-a constatat că viaţa şi sănătatea lui M.S., în apărarea căruia din spusele inculpatului a acţionat, a fost pusă în pericol grav, acesta ulterior nu a solicitat acordarea ajutorului medical şi nu s-a constatat că i-au fost cauzate careva leziuni corporale.

Prin decizia Colegiului penal al Curţii de Apel Chişinău din 01 decembrie 2015, a fost admis apelul procurorului, casată sentinţa şi pronunţată o nouă hotărâre potrivit modului stabilit pentru prima instanţă, prin care J.S. a fost recunoscut vinovat şi condamnat în baza art. 287 alin. (3) CP. Instanţa de apel a stabilit că, prima instanţă eronat a considerat că există circumstanţe care înlătură caracterul penal al faptei.

Nefiind de acord cu decizia instanței de apel, avocatul a atacat-o cu recurs ordinar, invocând că, concluzia instanţei de apel este eronată, deoarece vina inculpatului nu este dovedită, fiindcă toate probele cercetate şi enumerate în cadrul cauzei penale demonstrează nevinovăţia inculpatului.

Prin decizia Colegiului penal al Curţii Supreme de Justiţie din 07 iunie 2016, recursul declarat de către avocat a fost respins, ca fiind inadmisibil.

Speța 3. [9]

În fapt, instanța de fond a constatat: *D.P. la 26 iunie 2012, aproximativ la ora 00:10, aflându-se la domiciliu său, amplasat pe XXX şi fiind în stare de ebrietate, a iniţiat un conflict cu fosta soţie D.M. în timpul căruia striga în adresa acesteia cu cuvinte jignitoare, sărind la bătaie, după care a aruncat în direcţia ultimei cu un cuţit de bucătărie, provocându-i o plagă la nivelul toracelui pe stângă, care au fost calificate prin raportul de expertiză medico-legală nr. 1812 din 27.07.2012 ca vătămare corporală uşoară. Tot el la data de 26 iunie 2012, aproximativ la ora 00:10, a iniţiat un conflict şi cu feciorul său pe numele D.V., numindu-1 cu cuvinte jignitoare, după care i-a aplicat mai multe lovituri în regiunea feţei, cauzându-i dureri fizice, în rezultat provocându-le părţilor vătămate suferinţe fizice şi psihice, exprimate prin cauzarea leziunilor corporale, jignirea onoarei şi demnităţii acestora, care la fiul D.V. au fost calificate ca vătămare neînsemnată a sănătăţii. Acțiunile lui D.P. au fost încadrate în prevederile art. 201/1 alin. (2) lit. a) CP.*

Sentinţa a fost atacată cu apel de către avocat prin care a solicitat casarea acesteia, rejudecarea cauzei cu pronunţarea unei noi hotărâri, prin care să fie dispusă achitarea inculpatului pe motiv că, fapta nu a fost săvârşită de inculpat. În susținerea apelului avocatul a invocat, că *acţiunile inculpatului greşit au fost calificate, pe motiv că, de fapt acestea erau îndreptate întru legitima apărare a sa de la durerile ce le suporta în urma acţiunilor de strangulare întreprinse de către D.V., iar conflictul a fost iniţiat de către D.M., care a început a-1 lovi pe D.P.*

cu un băţ şi cu un scaun peste diferite părţi ale corpului, pricinuindu-i multiple leziuni corporale.

Prin decizia Colegiului penal al Curţii de Apel Chişinău a fost respins apelul, cu menţinerea hotărîrii atacate.

Decizia instanţei de apel a fost atacată cu recurs ordinar de către avocat în numele inculpatului, menționând, că *leziunile corporale cauzate inculpatului sunt mai grave decât leziunile corporale cauzate părţilor vătămate iar inculpatul a acţionat în stare de legitimă apărare.*

Examinând argumentele recursului în raport cu actele cauzei, Colegiul penal consideră că acesta urmează a fi declarat inadmisibil, din considerentul că decizia instanţei de apel corespunde tuturor prevederilor legii de procedură penală, ea fiind legală şi întemeiată. *Conform alin.(2) al art. 36 Cod penal, este în stare de legitimă apărare persoana care săvârşeşte fapta pentru a respinge un atac direct, imediat, material şi real, îndreptat împotriva sa, a altei persoane sau împotriva unui interes public şi care pune în pericol grav persoana sau drepturile celui atacat ori interesul public, context în care,* se *impune a menţiona că o altă condiţie implicită a apărării legitime perfecte impune proporţionalitatea apărării în raport cu gravitatea pericolului şi cu împrejurările în care s-a produs atacul ori în condiţiile în care s-au depăşit limitele acestei proporţionalităţi, însă din materiale cauzei, s-a constatat că folosirea de către inculpat a cuţitului atâta timp cât partea vătămată D.M. era dezarmată constituie exact formula sus-enunţată (adică legitima apărare nu mai are un caracter perfect), încadrându-se în depăşirea legitimei apărări.*

Speța 4. [10]

În fapt, instanța de fond a constatat: *S.V., la 30.06.2012, aproximativ la orele 12:00, având intenția de a omorî o persoană, din motivul unor relații ostile apărute spontan, aflându-se în locuința proprie situată pe adresa XXX, i-a aplicat cet. B.L. o lovitură de cuțit în regiunea hemitoracelui stâng, provocându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr. 1276 din 12.07.2012 vătămare corporală gravă, în rezultatul căreia cet. B.L. a decedat la locul faptei, iar leziunile corporale cauzate se află în legătură cauzală directă cu survenirea morții. Acțiunile S.V. au fost încadrate în prevederile art.145 alin.(1) CP.*

Sentința a fost atacată cu apel de către inculpată, solicitând casarea acesteia, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care să-i fie aplicată o pedeapsă mai blândă, din motiv că recunoaște vina și se căiește sincer de cele săvârșite.

Prin decizia Colegiului penal al Curţii de Apel Chișinău din 11 februarie 2013, apelul a fost respins ca nefondat, cu menținerea fără modificări a sentinței instanței de fond. *Instanța de apel a conchis că, declarațiile inculpatei S.V., re-*

feritor la faptul că ea ar fi acţionat în stare de legitimă apărare, corect au fost apreciate critic de instanţa de fond, deoarece aceasta la domiciliu se afla împreună cu concubinul său M.A., şi în cazul în care din partea victimei B.L., ar fi existat pericol real pentru viaţa şi integritatea fizică a cet. S.V., acesta putea să intervină în orice moment, aflându-se la bucătărie, totodată, S.V. a avut posibilitatea reală să părăsească în orice moment domiciliul şi să cheme ajutor. Aceasta se confirmă şi prin faptul că în cadrul cercetării judecătoreşti s-a stabilit cu certitudine că, leziunile corporale depistate la inculpata S.V. au fost cauzate de către martorul B.A., după comiterea infracţiunii, din motiv că a omorât-o pe mama ei. Astfel, ţinând cont de declaraţiile inculpatei S.V., şi în lipsa altor martori oculari prezenţi nemijlocit în momentul conflictului cu B.L., instanţa de fond a admis că au existat acţiuni provocatoare din partea victimei, însă aceste acţiuni nu întrunesc condiţia unui atac iminent, de intensitatea care ar permite imposibilitatea evitării consecinţelor atacului, decât prin replica cauzată cu cuţitul, prin urmare, lovitura nu a fost necesară pentru înlăturarea atacului şi nu a fost proporţională acestuia, şi respectiv, comiterea omorului nu a avut loc în condiţiile legitimei apărări, nefiind întemeiate argumentele apărării în acest sens.

Inculpata a contestat cu recurs ordinar hotărârile pronunţate, solicitând casarea acestora, cu remiterea cauzei la rejudecarea în aceiași instanță de apel în alt complet de judecată, menționând că instanțele de judecată nu au luat în considerație că victima în timpul conflictului avea în mână un fier de călcat, a tras-o de păr pe inculpată astfel provocându-i leziuni corporale, iar cuțitul care era în mâna inculpatei la momentul săvârșirii infracțiunii este un atribut necesar al bucătăriei, și se afla permanent în acel loc unde a fost comisă infracțiunea.

Examinând admisibilitatea în principiu a recursului declarat, în raport cu materialele cauzei, Colegiul penal concluzionează inadmisibilitatea acestuia.

Speța 5. [11]

În fapt, instanța de fond a constatat: *C.V., la data de 17 iunie 2012, pe la orele 18-00, aflându-se la domiciliu său, situat pe XXX, intenţionat i-a aplicat lui L.V. două lovituri consecutive cu muchia unei sape din metal în regiunea capului, cauzându-i acestuia vătămări corporale grave periculoase pentru viaţă. Acţiunile lui C.V. au fost încadrate în prevederile art. 151 alin. (1) CP.*

Sentinţa a fost atacată cu apel de către avocatul, în numele inculpatului, care a solicitat casarea acesteia, cu pronunţarea unei noi hotărâri de achitare a inculpatului *din motivul existenţei unei cauze care înlătură caracterul infracţional al faptei, prevăzute de art. 36 CP - legitima apărare*.

Din conţinutul probelor administrate de prima instanţă a rezultat că, până la aplicarea loviturii de către inculpat, din partea lui L.V. a existat un atac direct, imediat, material şi real asupra acestuia, deoarece partea vătămată împreună cu

T.S. şi T.L., fiind în gospodăria lui C.V., i-au aplicat mai multe lovituri in regiunea feţei, iar după o perioadă scurtă de timp, întrând din nou în gospodăria inculpatului, manifestând un comportament violent îndreptat asupra vieţii şi sănătăţii acestuia, exprimându-se prin superioritatea numerică şi agresivitatea acestora, intenţionau să-i mai aplice lovituri. Astfel, ilegalitatea şi imoralitatea acţiunilor părţii vătămate şi a martorilor T.S. şi T.L., au dus la survenirea consecinţelor negative pentru partea vătămată, manifestate prin vătămarea gravă a sănătăţii.

Prin decizia Colegiului penal al Curţii de Apel Chişinău din 10 aprilie 2013, a fost respins ca nefondat apelul avocatului, cu menţinerea sentinţei fără modificări.

Inculpatul a declarat recurs ordinar prin care, neinvocând nici un temei de declarare a recursului şi-a exprimat dezacordul cu hotărârea de condamnare.

Judecând recursul inculpatului în raport cu actele cauzei, Colegiul penal lărgit ajunge la concluzia că acesta urmează a fi respins cu menţinerea hotărârii atacate, menționând că *instanţa de apel corect a concluzionat că la materialele cauzei nu există careva probe ce ar confirma că inculpatul a săvârşit fapta pentru a respinge un atac direct, imediat şi real, îndreptat împotriva sa, nefiind întrunite cerinţele obligatorii impuse de dispoziţiile art. 36 CP, just menţionând că nu poate fi vorba de o "legitimă apărare", deoarece partea vătămată nu avea asupra sa careva obiecte sau arme pentru a crea un risc real asupra vieţii sau sănătăţii inculpatului, obiect special adaptat pentru cauzarea de vătămări corporale avea doar inculpatul, astfel, fiind demonstrată supremaţia acestuia faţă de partea vătămată în sensul posibilităţii aplicării unor lovituri cu efect imediat de vătămare corporală gravă, fapt ce face neîntemeiată poziţia recurentului privind "legitima apărare".*

Concluzii și recomandări

Rezumând cele expuse anterior, conchidem următoarele:

1. Atâta timp, cât legislația RM nu stabilește criteriile de stabilire a limitelor legitimei apărări, în practica va exista problema examinării corecte a dosarelor în care figurează această cauză de înlăturare a caracterului penal al faptei.

În acest sens, recomandarea noastră pentru legiuitorul autohton este de a urma exemplul a mai multor state (printre care Franța, Federația Rusă, Polonia, Ucraina, Belarus, Elveția, Spania ș.a.) și a completa conținutul art. 36 CP al RM. Astfel, în conținutul alin.(1) art.36 să se introducă sintagma *«dacă n-au fost depăşite limitele acesteia»* și de a adăuga în conținutul art.36 un nou aliniat, specificând *«(4) Se consideră depăşire a limitelor legitimei apărări necorespunderea vădită intenționată a apărării cu caracterul și pericolul atacului»*

2. Deseori în practica judiciară starea de legitimă apărare nu este recunoscută din motivul că persoana a avut posibilitatea de a evita atacul sau de a chema ajutor (drept exemplu ***Speța 4***)

Considerăm că, în situația în care persoana se află în fața unui atac sau a unui pericol real, starea psihologică a acesteia nu-i permite să analizeze obiectiv posibilitatea de a evita atacul sau pericolul respectiv, ci apare instinctul de autoapărare care se realizează prin respingerea atacului. Mai mult ca atât, cel atacat este în drept să se apere prin orice modalitate și mijloace contra atacului care întrunește toate semnele prevăzute în alin.(2) art.36 CP RM.

Astfel, considerăm că ar fi oportun de a specifica printr-un aliniat aparte în conținutul art.36 CP următoarele: *«(5) Orice persoană are dreptul la legitimă apărare, indiferent de posibilitatea de a evita atacul social-periculos sau de a solicita ajutorul altor persoane»*

3. Din cazurile practice analizate anterior, dar și din majoritatea cazurilor analizate pe parcursul efectuării cercetării respective, reiese că motivarea instanțelor judecătorești referitoare la lipsa stării de legitima apărare este una destul de modestă.

Pentru a evita întrebările privind aspectul subiectiv al acestei instituții și aplicarea prevederilor respective, credem că ar fi actual de urmat modelul altor state, printre care și Federația Rusă și Ucraina, în care Curțile Supreme de Justiție au venit cu hotărârile explicative referitoare la judecarea cauzelor cu legitimă apărare, astfel creând o îndrumare pentru practicieni. Totodată, existența unei astfel de hotărâri ar rezolva problema cu interpretarea extensivă a legii penale, menționată anterior.

Până în momentul actual, instituția legitimei apărări pentru RM rămâne una ineficientă. Conform Raportului privind activarea Procuraturii în anul 2018, doar 2 persoane au fost achitate de către instanța de judecată pe motivul existenței stării de legitimă apărare [12, p.119]. Considerăm că aceste recomandări vor determina aplicarea corectă și eficientă a prevederilor referitoare la legitima apărare întrucât aceasta să-și îndeplinească scopul inițial - lupta cu criminalitatea și apărarea drepturilor cetățenilor.

Referinţe bibliografice:

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129.
2. Barbăneagră A., Berliba V., Bârgău M. ș.a., *Comentariu Codului penal al Republicii Moldova.* Chișinău, 2003 [ISBN 9975-61-291-1].
3. Grosu V. Legitima apărare: Experiența statelor străine, standard internaționale și drepturile omului. În: *Revista de științe penale*, 2006, nr.2 (ISSN 1812-3392).
4. Орехов В.В. *Необходимая оборона и иные обстоятельства, исключающие преступность деяния.* С.-Петербург: Юридический центр, 2003.

5. Побегайло Э.Ф. Превышены ли пределы необходимой обороны? В: *Уголовное Право*, 2014, №4 (ISSN 2071-5870).
6. Graur G., Zavatin V. Instituția depășirii limitelor legitimei apărări. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.11 (ISSN 1811-0770).
7. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM.* Dosarul nr.1ra-500/2017. Decizia din 15.03.2017.
8. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM.* Dosarul nr.4-1re-265/16. Decizia din 01.12.2016.
9. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM.* Dosarul nr.1ra-1155/2014. Decizia din 02.07.2014.
10. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM.* Dosarul nr.1ra-336/14. Decizia din 19.02.2014.
11. *Arhiva Curții Supreme de Justiție a RM.* Dosarul nr.1ra-1107/13. Decizia din 17.12.2013.
12. *Raport privind activitatea Procuraturii pentru anul 2018*, Chișinău, 2019, p.119. Disponibil:http://procuratura.md/file/20190305_Raportul%20Public%20activitatea%20Procuraturii%20Generale%20anul%202018.pdf [Accesat: 19.06.2019].